

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.413+342.415

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/36>

ЗАБОРОНА МОВЛЕННЯ АНТИУКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ КАНАЛІВ У КОНТЕКСТІ КОНВЕНЦІЙНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ

THE BAN BROADCAST OF ANTI-UKRAINIAN TELEVISION CHANNELS IN THE CONTEXT OF THE CONVENTIONAL OBLIGATIONS OF UKRAINE

Белкін Л.М., к.т.н., старший науковий співробітник,
адвокат

Статтю присвячено аналізу відповідності/невідповідності конвенційним зобов'язанням України у сфері забезпечення свободи слова Указу Президента України від 2 лютого 2021 року № 43/2021 щодо припинення мовлення трьох загальнонаціональних телеканалів 112, News One і ZIK із застосуванням механізму санкцій внаслідок загрозам національній безпеці України.

Зазначено, що у сучасному світі свобода слова, яка вважається вищою цінністю демократичного суспільства, стараннями архітекторів інформаційних воєн перетворюється на грізну зброю ворожих впливів, а саме інформаційну зброю. Інформація, подана певним чином, може змінювати поведінку людей, нав'язувати їм цілі, які об'єктивно не входять в число їх інтересів. Поширеним засобом використання інформації задля цілеспрямованого впливу на свідомість людей та соціуму є пропаганда.

Найбільш небезпечною складовою частиною пропаганди є інформаційно-психологічний вплив. Такий вплив може викликати зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. У протистоянні російській агресії населення України постійно піддається інформаційно-психологічним впливам.

Найбільш ефективно такий інформаційно-психологічний вплив здійснюється через телебачення. Телебачення впливає на формування громадської думки так, як ніякий інший засіб інформації. Телебачення включає в дію відразу всі почуття; комунікація відбувається відразу по всіх каналах, що не дає можливості ухилитися від сприйняття інформації, «піти в сторону».

Конституція України (стаття 34) та Конвенція 1950 року про захист прав людини і основоположних свобод (частина 2 статті 10) допускають обмеження та/або санкції, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки. Показано, що аналізований Указ відповідає цим вимогам.

Стверджується, що Указ від 2 лютого 2021 року № 43/2021 являє собою засвоєння уроків попередньої недооцінки руйнівного впливу російського і проросійського контенту на інформаційну безпеку України в умовах гібридної агресії Росії проти України.

Ключові слова: Указ від 2 лютого 2021 року № 43/2021, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, інформаційна безпека, психологічна війна, пропаганда, інформаційно-психологічний вплив.

The article is devoted to the analysis of compliance / inconsistency with the convention obligations of Ukraine in the field of freedom of speech of the Decree of the President of Ukraine dated 02.02.2021 № 43/2021 on termination of broadcasting of three national TV channels 112, News One and ZIK.

It is noted that in the modern world, freedom of speech, which is considered the highest value of a democratic society, the efforts of architects of information wars turns into a formidable weapon of hostile influences – information weapons. Information presented in a certain way can change people's behavior, impose goals on them that are not objectively among their interests. Propaganda is a common means of using information in order to purposefully influence the consciousness of people and society.

The most dangerous part of propaganda is informational and psychological influence. Such influence can cause shifts in values, life positions, landmarks, worldview of the individual. In the face of Russian aggression, the population of Ukraine is constantly exposed to information and psychological influences.

The most effective such information and psychological influence is through television. Television influences the formation of public opinion like no other medium. Television activates all the senses at once; communication goes at once on all channels that do not give the chance to evade perception of the information, "to go aside".

The Constitution of Ukraine (Article 34) and the 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Article 10, paragraph 2) allow for restrictions and / or sanctions imposed by law in the interests of national security, territorial integrity or public security. It is shown that the analyzed Decree meets these requirements.

It is alleged that the Decree of 02.02.2021 № 43/2021 is a lesson learned from the preliminary underestimation of the destructive impact of Russian and pro-Russian content on Ukraine's information security in the context of Russia's hybrid aggression against Ukraine.

Key words: Decree of 02.02.2021 № 43/2021, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, information security, psychological warfare, propaganda, information and psychological influence.

Актуальність проблеми. Указом Президента України від 2 лютого 2021 року № 43/2021 введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 2 лютого 2021 року¹. Цими документами тимчасово, строком на 5 років, припинене мовлення трьох загальнонаціональних телеканалів 112, News One і ZIK, які, як прямо зазначає П. Шуклінов, займалися військовою пропагандою Росії². Водночас ці рішення викликали неоднозначну

реакцію. Так, Національна спілка журналістів (НСЖУ) засудила заборону на мовлення телеканалів 112, NewsOne і ZIK³. З аналогічною позицією виступили Міжнародна та Європейська Федерації журналістів (IFJ та EFJ)⁴. Усі такі заяви робляться під гаслом «захисту свободи слова», яка захищається, у тому числі, Конвенцією 1950 року про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Отже, проблема відповідності/невідповідності Указу № 43/2021 конвенційним зобов'язанням України у сфері забезпечення свободи слова є актуальною.

¹ <https://www.president.gov.ua/documents/432021-36441>

² <https://www.liga.net/politics/opinion/sposob-zelenskogo-kak-komik-iz-ukrainy-umnozil-na-nol-medvedchuka-i-dal-po-schekam-putinu>

³ <https://interfax.com.ua/news/general/720828.html>

⁴ <https://news.liga.net/politics/news/zapret-telekanalov-medvedchuka-federatsii-jurnalistov-vozmutilis-sekretar-snbo-otvetil>

Аналіз наукових джерел і публікацій. Як зазначає В. Богданович, найпотужнішим впливом на забезпечення воєнної безпеки України є інформаційний; значна частина зовнішніх інформаційних загроз фактично є різновидом воєнних загроз, і саме ці загрози є одними з найнебезпечніших для воєнної безпеки держави [1, с. 47].

Отже, інформаційні відносини виходять за межі суто інформаційних і стають чинником спеціальних ворожих операцій та інформаційних війн.

Нині є загально визнаним, що військова агресія Росії проти України підкріплюється потужними інформаційно-психологічними впливами [2–7]. Секретар РНБО України (2014–2019 роки) О. Турчинов наголошує на тому, що парадигма гібридної війни спрямована на підрив і руйнування усього комплексу суспільних відносин у об'єкта агресії, знищення волі до опору, у тому числі, за рахунок інформаційних операцій. Застосовані під час гібридної війни засоби є високолатентними, їх складно ідентифікувати, а ще складніше завдати удару у відповідь⁵.

С. Антонова, Г. Мартинюк зазначають, що «2014–2015 роки стали надзвичайно важкими для забезпечення інформаційної безпеки України. Українська держава зіткнулася з використанням проти неї роками вибудованої у РФ пропагандистської системи. Дії противника спрямовані на ініціювання розбрату в українському суспільстві та знищення української політичної нації, прославлення сепаратизму, штучне посилення реальних і вигаданих внутрішніх протиріч, створення атмосфери громадянської недовіри до дій і намірів влади, провокування актів громадянської непокорності, формування у громадян України та міжнародної спільноти викривленого бачення подій в Українській державі, спроби перекручення української історії та маніпулювання історичними фактами» [5]. «Саме на основі цих принципів було сплановано та реалізовано напад на Україну, захоплення Криму та розв'язання війни на Донбасі <...> Інформаційна складова частина визначалася як основа діяльності на всіх етапах конфлікту: від його підготовки до постконфліктного періоду. Особлива увага приділяється «асиметричним заходам», до яких були віднесені діяльність підрозділів спеціального призначення, підтримка внутрішньої опозиції і колабораціоністів, а також збільшення цілеспрямованого інформаційного впливу на об'єкт нападу» [6, с. 48–49].

В. Загурська-Антонок наголошує на тому, що одним з механізмів вирішення питання протидії інформаційним загрозам є обмеження доступу до інформації або її викривлення, спотворення у процесі «інформаційної війни», яка стала «моторошною» реальністю в сучасних геополітичних стосунках «Україна – Росія». Однак також цей автор зазначає, що такі обмеження можуть «виявитися неприпустимими у цивілізованих демократичних суспільствах, які прагнуть до демократичних цінностей» [7].

Колумніст С. Фурса зазначає, що «удар по 112, Zik і Newsone не має нічого спільного з атакою на свободу слова. Російська пропаганда буде знову підняти поняття <...> В принципі, російська пропаганда завжди це робить. Вони мімікрують під журналістику і намагаються руйнувати західне (і українське) суспільство, користуючись досягненнями цього самого суспільства. Причому чітко знищуючи у себе вдома цю саму свободу слова»⁶.

Отже, необхідний аналіз проблеми відповідності/невідповідності Указу № 43/2021 конвенційним зобов'язанням України у сфері забезпечення свободи слова, чому присвячена ця робота.

Мета роботи полягає в аналізі проблеми відповідності/невідповідності Указу № 43/2021 зобов'язанням

України у сфері забезпечення свободи слова відповідно до Конвенції 1950 року.

Результати досліджень. У сучасному світі свобода слова, яка вважається вищою цінністю демократичного суспільства, стараннями архітекторів інформаційних воєн перетворюється на грізну зброю ворожих впливів, а саме інформаційну зброю. Зазначене повністю проявилось у період гібридної агресії Росії проти України, адже велика кількість населення, що історично або внаслідок слабкості пропагандистських структур України перебувала під впливом російських засобів масової інформації (ЗМІ), піддалася антиукраїнським настроям і стала на бік агресора. Узагальнення позицій спеціалістів у міждисциплінарному аспекті і фактичні дані свідчать про те, що володіння в сучасних умовах ефективною інформаційною зброєю і засобами захисту від неї є одним із пріоритетних напрямів забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері. Відповідність таким вимогам рано чи пізно потребуватиме від держав правових рішень щодо обмеження ворожого контенту в інтересах власної безпеки з урахуванням конвенційних зобов'язань демократичної держави [4; 8].

Варто зазначити, що щодо каналів телеканалів 112, NewsOne і Zik серед експертів немає розбіжностей стосовно того, що ці канали є провідниками проросійського інформаційного впливу. Так, за коментарями «Deutsche Welle»⁷ (DW), патріотично налаштована частина українського суспільства вітає санкції проти проросійських каналів, прокремлівська опозиція в Раді називає їх війною зі свободою слова. На думку патріотично налаштованої більшості політиків і громадських діячів, заблоковані телеканали стали рупором проросійської інформаційної політики проти України на тлі війни в Донбасі, яка триває вже сьомий рік. Натомість введення в дію Указу № 43/2021, що спричинило закриття телеканалів, розлютило проросійськи налаштовану опозицію у Верховній Раді. Співголова парламентської фракції ОПЗЖ Вадим Рабинович в емоційному виступі в парламенті назвав владу «чортами», звинуватив Президента в тому, що він «душить свободу слова», пригрозив йому імпічментом.

Голова правління громадської організації «Інтерньюз-Україна» К. Квурт в бесіді з «DW» не погодився з тими, хто звинувачує українську владу в наступі на свободу слова. Він вважає, що введення в дію санкцій, що привело до закриття телеканалів, – це «спроба держави захистити українську політичну націю від ворожої пропаганди». Демократичні суспільства усього світу все ще безсилі перед тим, що путінський авторитарний режим використовує свободу слова для поширення дезінформації як елементу гібридної війни, про що говорить К. Квурт.

Секретар РНБО (з 2019 року) О. Данілов, коментуючи критику з боку згаданих вище журналістських організацій «IFJ» та «EFJ», наголосив на тому, що «стурбованість, яку ці поважні організації висловлюють щодо санкцій, введених в дію рішенням РНБО України щодо окремих інформаційних ресурсів, очікувані і зрозумілі. Водночас вважаємо за необхідне закликати поважні журналістські інституції не робити поверхневих оцінок і стандартні заяви, а вивчити деталі, розібратися у суті, а не за формою. Як сказано у заяві «IFJ» та «EFJ», «заборони повинні застосовуватися лише у дуже виняткових обставинах». У зв'язку з цим хочемо поінформувати «IFJ» та «EFJ», що Україна вже сім років живе в таких надзвичайних умовах, назва яким – війна. Війна, яку веде проти нашої країни Росія, використовуючи, зокрема, всі технології інформаційної війни, які жодним чином «не відповідають міжнародно-правовим стандартам», на необхідність дотримання яких нам вказують. Одним із знарядь гібридної зброї Росії

⁵ http://censor.net.ua/resonance/402074/natsionalna_bezpeka_ukrani_viklicki_ta_proriteti

⁶ https://antikor.com.ua/articles/436052-zelenskogo_posle_prihoda_k_vlasti_bajdena_kak_budto_podmenili_fursa_pro_tri_sobytiya

⁷ <https://www.dw.com/ru/zakrytie-prorossijskih-kanalov-v-ukraine-borba-s-propagandoi-ili-cenzura/a-56454095>

в боротьбі проти України є телевізійні канали, фінансування яких фактично здійснює країна-агресор через афілійованих з нею політиків. “IFJ” та “EFJ” варто було зробити найелементарніший аналіз контенту телевізійних каналів, долею яких вони так опікуються, щоб визначити, наскільки він відповідає високим світовим журналістським стандартам об’єктивності і неупередженості. Чи можлива була би робота у Франції, Великобританії, США під час Другої світової війни філій фашистських газет і радіостанцій? Їх закриття також було би розцінено як напад на «свободу слова»? А Україна сьогодні перебуває в ситуації відкритої військової агресії, коли вперше з 1945 року на європейському континенті одна країна зробила спробу анексувати частину території іншої держави. На нашу країну напали, і ми будемо діяти так, як потрібно, щоб зберегти Державу і Незалежність»⁸.

Таким чином, «свобода слова» не може бути абсолютною. Відповідно до статті 34 Конституції України, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку задля запобігання зворушенням чи злочинам, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Аналогічно стаття 10 Конвенції «Свобода вираження поглядів» формулює «європейський стандарт» гарантії свободи самовираження та їх обмежень.

1) Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів.

Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2) Здійснення цих свобод, оскільки воно пов’язане з обов’язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров’я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідними в демократичному суспільстві.

Ці формулювання статті 10 Конвенції та статті 34 Конституції України віддзеркалюють дуалізм прав та обов’язків у сфері свободи самовираження, відповідно до якого (дуалізму) ці права гарантуються, але можуть підлягати певним обмеженням. Звернемо увагу на те, що частина друга статті 10 Конвенції та статті 34 Конституції України вважають за допустиме обмежувати інформаційний контент, зокрема, в інтересах національної безпеки.

Отже, зазначений «європейський стандарт» дає змогу обмежувати свободу самовираження, але за умови, якщо таке обмеження передбачено законом та є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах, зокрема, національної безпеки.

З точки зору передбачення законом, то Указ № 43/2021 ґрунтується на законодавстві про санкції. Зокрема, згідно з пунктом 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про санкції», підставами для застосування санкцій є дії іноземної держави, іноземної юридичної чи

фізичної особи, інших суб’єктів, які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, сприяють терористичній діяльності та/або порушують права і свободи людини і громадянина, інтереси суспільства та держави, призводять до окупації території, експропріації чи обмеження права власності, завдання майнових втрат, створення перешкод для сталого економічного розвитку, повноцінного здійснення громадянами України належних їм прав і свобод.

Отже, застереження «інших суб’єктів» надає підстави, нехай не у достатньо чіткій формі, для застосування санкцій до інших суб’єктів, ніж іноземні юридичні чи фізичні особи.

Аналогічної думки дотримуються інші юристи. Так, медіаюрист Л. Панкратова також вважає, що закон про санкції формально дотримано. Так, закон стосується переважно іноземних осіб, але також є пункт щодо «інших осіб, які здійснюють терористичну діяльність», «тобто це може стосуватися й українських громадян. Звісно, цю терористичну діяльність мав би довести суд у випадку наших громадян, але в законі так прямо не написано. З точки зору юриста – закон про санкції формально дотримано», – вважає Л. Панкратова. Однак НСЖУ вказує на неприпустимість заборони мовлення без рішення суду⁹.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Господарського кодексу України, Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», інших спеціальних законів, система державних санкцій та обмежень за порушення передбачає здебільшого такий підхід, за яким органи державної влади застосовують відповідні санкції та обмеження самостійно, а суб’єкт, до якого застосовують ці санкції та обмеження, в подальшому оскаржує їх у суді. Зокрема, згідно зі статтею 21 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», суб’єкт господарювання має право звернутися до відповідного центрального органу виконавчої влади або до суду щодо оскарження рішень органів державного нагляду (контролю). Як зазначає экс-голова Служби безпеки України І. Смешко, «державна під час агресії проти неї не може очікувати на рішення судів у правовому полі мирного часу, щоби вводити санкції проти окремих осіб та організацій, які створюють ці загрози. Для їх застосування потрібна тільки загроза нацбезпеці»¹⁰.

Юрист київського «Інституту масової інформації» Алі Сафаров погоджується з тим, що введени Президентом санкції відповідають законам України, а обмеження свободи слова в разі загрози держбезпеці передбачено Конвенцією та рішеннями Європейського суду з прав людини¹¹. Водночас юрист висловлює жаль, що влада не оприлюднила результати розслідування більш докладно.

Щодо необхідності обмежень ворожого контенту в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, то у цьому сенсі слід ще раз нагадати, що військова агресія Росії проти України підкріплюється потужними інформаційно-психологічними впливами [2–7]. Як зазначає В. Ліпкан, з урахуванням сучасних інформаційних заходів та засобів сучасна пропаганда виступає формою систематичного цілеспрямованого переконування, яке намагається вплинути на емоції, погляди, думки й дії визначеної цільової аудиторії з політичною, ідеологічною або іншою метою через контрольовану передачу односторонніх повідомлень, які можуть узгоджуватися з фактами або ні, безпосередньо або каналами мас-медіа [9].

⁹ <https://interfax.com.ua/news/general/720828.html>

¹⁰ <https://gordonua.com/ukr/blogs/igor-smeshko/derzhava-pid-chas-agresiji-proti-nogo-ne-mozhe-ochikuvati-rishennja-sudiv-v-pravovomu-poli-mirnogo-chasushchob-vvoditi-sanktsiji-proti-okremih-osib-1540813.html>

¹¹ <https://www.dw.com/ru/zakrytie-prorossijskih-kanalov-v-ukraine-borba-s-propagandoj-ili-cenzura/a-56454095>

⁸ <https://news.obozrevatel.com/politics/na-nashu-stranu-napali-i-myi-budem-dejstvovat-tak-kak-nuzhno-chtobyi-sohranit-gosudarstvo-i-nezavisimost.htm>

Найбільш небезпечною складовою частиною пропаганди є інформаційно-психологічний вплив (часто його називають інформаційно-пропагандистським, ідеологічним), а саме вплив словом, інформацією. За висновками В. Криська, психологічний вплив такого виду ставить своєю основною метою формування певних ідеологічних (соціальних) ідей, поглядів, уявлень, переконань, одночасно він викликає у людей позитивні або негативні емоції, почуття і навіть бурхливі масові реакції [10].

М. Маркова зазначає, що інформаційно-психологічний вплив може викликати зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни зумовлюють вияви девіантної антисоціальної поведінки й становлять небезпеку вже для суспільства й держави [11, с. 7].

Так, житель Донецька згадує¹²: «Я помню этот «референдум»¹³. За несколько дней до этого по одному из российских телеканалов ведущая новостей рассказала, что в Донецке ставят метки на домах русскоговорящих граждан. Мы с женой хихикнули тогда. Какая чушь!.. Потом эту чушь всерьез пересказывали друг другу люди на референдуме... И мы вдруг поняли, что народ массово начал сходить с ума»¹⁴. Цей приклад наочно підтверджує справедливість тези М. Боршова, за якою в сучасному світі інформація подається у великих дозах, проблемою стає пошук потрібної інформації, актуальною стає не захист інформації, а захист від інформації [12, с. 13]. Канадський культуролог, філософ, філолог і літературний критик, дослідник впливу електричних та електронних засобів комунікації на людину і суспільство М. Маклюен зазначає: «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації». Натомість, за висновками В. Криська [10, с. 101], телебачення (ТБ) – одна з найбільш ефективних форм психологічної війни. Вже зараз більшість сімей у розвинених країнах Заходу і Сходу володіють більш ніж одним телевізором. Його роль безперечно зростає за ступенем розширення мережі супутникового телебачення, появи цифрового ТБ, з'єднання ТБ з комп'ютерними мережами Інтернет.

Зокрема, спостерігачі відзначають, що, наприклад, усі 23 роки незалежності України на кримському телебаченні велася антиукраїнська пропаганда¹⁵. Г. Почепцов [13] наголошує на тому, що до подій 2013–2014 років 60% дорослого населення України отримувало суспільно-політичну інформацію через телебачення. Водночас 54,5% населення віддавали перевагу інформаційно-аналітичним програмам російського телебачення.

Психологічний вплив за допомогою телемовлення має цілу низку переваг порівняно з іншими формами ведення психологічної війни [10, с. 101].

1) ТБ впливає на формування громадської думки так, як ніякий інший засіб інформації. Ефект присутності, синхронності, причетності глядача до подій, що відбуваються на екрані телевізора, змушує його вірити в правдивість матеріалу, що йому подається. Сила цього ефекту

настільки велика, що ТБ здатне вводити глядача в оману навіть під час прямого репортажу.

2) За допомогою ТБ можна показати конкретні епізоди бойових дій, фотодокументи, що пропагують міць і перевагу своєї зброї або демонструють звірства противника. Аналогічно може бути зроблений відеогляд міжнародних подій, переданий репортаж про життя тих військовослужбовців противника, хто здався в полон, переданий репортаж про краще життя цивільного населення певної країни, ніж у країні-супротивника, показані художні й документальні кіно- і телефільми тощо.

3) ТБ дає змогу передавати факсимільним способом різні друковані видання, у тому числі листівки, в інші країни світу.

4) За неможливості прямої передачі на телевізійні приймачі (або ретрансляції передач) населення і військовополонені можуть дивитися їх запис за допомогою відеомagneтoфонів.

Згаданий вище М. Маклюен вважає телебачення засобом, що включає в дію відразу всі почуття. Як наслідок, нам складніше відірватися від ходу пропонованих думок, спробувати отримати критичну оцінку висловлюваного. Комунікація відбувається відразу по всіх каналах сприйняття інформації, що не дає можливості ухилитися від її сприйняття, «піти в сторону» [13, с. 363–364].

Висновки. Викладене дослідження дає змогу дійти таких висновків.

1) У сучасному світі свобода слова, яка вважається вищою цінністю демократичного суспільства, стараннями архітекторів інформаційних воєн перетворюється на грізну зброю ворожих впливів, а саме інформаційну зброю. Володіння в сучасних умовах ефективною інформаційною зброєю і засобами захисту від неї є одним із пріоритетних напрямів забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері. Відповідність таким вимогам рано чи пізно потребуватиме від держав правових рішень щодо обмеження ворожого контенту в інтересах власної безпеки, з урахуванням конвенційних зобов'язань демократичної держави.

2) Указ Президента України від 2 лютого 2021 року № 43/2021 щодо припинення мовлення трьох загальнонаціональних телеканалів 112, News One і ZIK, які займалися військовою пропагандою Росії, є виправданим та законним з точки зору «європейського стандарту» дотримання свободи самовираження та її обмежень, оскільки передбачена законом, є необхідною в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, що відповідає статті 34 Конституції України та частині 2 статті 10 Конвенції 1950 року про захист прав людини і основоположних свобод.

3) Слід визнати, що Указ Президента України від 2 лютого 2021 року № 43/2021 являє собою засвоєння уроків попередньої недооцінки руйнівного впливу російського і проросійського контенту на інформаційну безпеку України в умовах гібридної агресії Росії проти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданович В., Воронич Б., Марко Є. Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2018. № 3. С. 44–48.
2. Коваленко Є., Плетньов О. Передумови загрози у сфері інформаційної безпеки та перспективи їх подолання. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави* : збірник тез наукових доповідей науково-практичної конференції. Київ : Національна академія СБУ, 2019. С. 58–59.
3. Горбань Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник НАДУ*. 2015. № 1. С. 136–141.
4. Юринець Ю., Сопілко І., Белкін Л., Белкін М. Дослідження проблем інформаційної безпеки України на засадах міждисциплінарного підходу: соціологія, психологія, право. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 300–307. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/79.pdf (дата звернення: 28.02.2021).

¹² Мовою оригіналу.

¹³ Незаконний «референдум» 11 травня 2014 року про так звану державну незалежність Донецької області, організований проросійськими сепаратистами. У той же день аналогічний «референдум» проводився у Луганській області.

¹⁴ <http://hronika.info/obwestvo/141857-kak-zhivetsya-v-donecke-posle-dvuh-let-v-dnr.html>

¹⁵ <http://obozrevatel.com/blogs/87465-novosti-kryimnasha--bal-satanyi.htm>

5. Антонова С., Мартинюк Г. Інформаційна безпека. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1528> (дата звернення: 28.02.2021).
6. Кубявка М. Моделі та методи управління інформаційним супроводженням в умовах гібридної війни : дис. ... канд. техн. наук : спец. 05.13.06 ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 199 с.
7. Загурська-Антонюк В. Політично-інформаційні безпекові механізми в українській державній системі у контексті геополітичних змін. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1567> (дата звернення: 28.02.2021).
8. Левченко О. Класифікація інформаційної зброї за засобами ведення інформаційної боротьби. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2014. № 2 (20). С. 142–146.
9. Ліпкан В. Зміст пропаганди на сучасному етапі. *Глобальна організація союзицького лідерства GOAL*. 2016. URL: <http://goal-int.org/zmist-proragandi-na-suchasnomu-etapi> (дата звернення: 28.02.2021).
10. Крысько В. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт). Минск : Харвест, 1999. 181 с.
11. Маркова М. Інформаційно-психологічна війна: медико-психологічні наслідки та стратегії протидії. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*. 2016. № 4. С. 6–10.
12. Борщов Н. Социально-философские проблемы информационного насилия : автореф. дисс. ... канд. философ. наук : спец. 09.00.11. Саратов, 2004. 20 с.
13. Почепцов Г. Информационные войны. Москва : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 2000. 576 с.